

I

1973 m. kovo 4 d.

Meralina nužvelgė tuštumą. Žiūrėti beveik nebuvo į ką, vien į vandenį, saulei kylant iš juodo tampantį mėlyną. Giedras dangus, vandenynas ir jiedu: mažas, į vakarus plaukiantis laivelis.

Septintą valandą Meralina baigė savo budėjimą denyje ir nusileido į kajutę. Morisas tebemiegojo ant gulto, šiek tiek pasimuistė. Rytas, kaip ir visi kiti rytai, turi savo ritmą: kava, pusryčiai ir visi laive privalomi patikrinimai bei darbai. Po kelių mėnesių jūroje ši rutina jau buvo taip atidirbta, kad tapo tokia pat savaime suprantama, kaip laikas.

Vis dėlto šįryt, būtent tą akimirką, kai Meralina palietė Morisą, norėdama pažadinti, jie pajuto pokštelėjimą, trenksmą, šūvio garsą, tarsi tai jos prisilietimas būtų sukėlęs šią smurto bangą. Triukšmas perskrodė orą. Knygos pašoko nuo lentynų. Nuskriejo stalo įrankiai.

Jiedviem šis laivas buvo tarsi vaikas. Girdėti, kaip lūžta ir skeldėja mediena, priligo kenčiančio kūdikio klyksmui.

Užlipę ant denio jie išsiaiškino priežastį. Šalia, vandenyse, išvydo banginį: jis buvo milžiniškas, gyvas.

Tam gyviui besisukiojant ir besivartant, vanduo slydo tamsiais jo kūno uolų šlaitais. Atrodė, kad jis bando išlipti iš bangų, keldamas savo tamsią masę viršun, paskui smogdamas atgal –

tarsi į vandenyną nusileidęs purlais besitaškantis meteoras. Dešimties pėdų* pločio uodega, per visą peleką, įnirtingai plakė vandens paviršių. Iš jo kūno į vandenį liejosi kraujas.

Meralina niekaip nesuprato, iš kur jis atsirado. Ji juk ką tik čia buvo, laukė aušros, tačiau nuo tada, kai trečią valandą pakaitė Morisą, nematė nieko, išskyrus žvejų laivą. Neįmanoma nepastebėti banginio.

O gal įmanoma. Jis, matyt, išniro iš gelmių būtent ten, kur buvo jų laivas, iškart po to, kai ji nusileido kopėčiomis. Mintis, kad jie koku nors būdu sužeidė šį gyvį, buvo nepakeliama. Atrodė keista, kad visame Ramiajame vandenyne jis pasirinko būtent šią vietą.

Bet argi tai svarbu? Jis juk čia. Kašalotas, Morisas suprato iš bukos, kvadratinės jo galvos formos. Apie banginius jis išmanė. Spėjo, kad šis kokių keturiasdešimties pėdų ilgio, gero mis dešimčia pėdų ilgesnis už jų laivą.

Buvo sunku iš taip arti gerai jį apžiūrėti. Banginiais geriausia grožėtis iš tolo, kaip paveikslais. Morisas atpažino atskiras jo kūno dalis – šnervę, apatinį žandikaulį, krūtinės peleką, tačiau jos nesudarė vientisos visumos. Gyvis atrodė neproporcingai, tiesiog nenormaliai didelis. Vienas stipresnis uodegos šmėstelėjimas perskeltų juos pusiau. Neįtikėtina, pagalvojo jis. Tačiau tik iš jų perspektyvos.

Banginis tebesiblaškė, tarsi mėgindamas kažko nusikratyti ar pabėgti nuo savo paties kūno. Morisas suprato, kad jis miršta. Tai priešmirtinės konvulsijos.

O tuomet jis pradingo, įsiurbtas nepažintos vandenyno tamos. Tikriausiai jis ten nusibaigs, o apie tai kitus gyvūnus įspės

* Pėda – nesisteminis ilgio vienetas, lygus 30,48 cm (*red. past.*).

vandenyse pasklidęs kraujas. Apspis didieji baltieji ir mėlynieji rykliai, sudraskys į gabalus ir gardžiuosis jo taukais.

Jiedu žvelgė į vietą, kur jis ką tik plūduriavo, – vandens paviršiuje sklaidėsi kraujo dėmės.

Kokia ramybė po tokio pasirodymo.

Minutėlę. Įtrūkimas. *Banginis* nebesvarbu.

Kajutėje apačioje pro grindlentes jau sunkėsi vanduo. Kiek laiko jie iššvaistė denyje, žiopsodami į banginį! Meralina ėmėsi pumpuoti, o Morisas blaškėsi aplinkui ieškodamas pažeidimo vietos. Štai, skylė žemiau vandens lygio – maždaug aštuoniolikos colių* ilgio, dvylikos colių pločio, portfelio dydžio.

Morisas ėmė plyšauti. Atnešk atsarginį priekinės burės šotą. Pritvirtink prie pagrindinės burės kampo. Nuleisk ją virš laivapriekio ir vilk, kol uždengsi skylę, tada pritvirtink jį abiejuose galuose, kad laikytųsi. Vandenyno slėgis turėtų įtraukti burę į skylę ir ją užkimšti. Jis pakoregavo bures, kad laivas judėtų maždaug dviejų trijų mazgų greičiu, ir jiedu vėl nuskubėjo žemyn.

Meralina tebepumpavo vandenį, vildamasi, kad dabar jau vandens lygis sumažės. Tačiau skylės uždangalas neužkimšo, vanduo vis kilo. Reikėjo sugalvoti, kaip iš vidaus sustabdyti besiveržiantį vandenį. Meralina surado drabužių, pagalvių, antklodžių ir sugrūdo juos į skylę. Tai taip pat nepadėjo. Galbūt yra dar viena skylė, kurios jiedu nepastebėjo. Kažkur yra dar vienas pažeidimas, pro kurį vanduo plūsta vidun. Dabar per vėlu ieškoti kur. Vandens jau buvo iki kelių, ėmė atsidarinėti

* Colis – nesisteminis ilgio matavimo vienetas, lygus 2,54 cm (*red. past.*).

spintelės ir lauk virto visas jų turinys. Aplink plūduriavo kiaušiniai ir skardinės.

Jie pažvelgė vienas į kitą.

Morisas pagriebė gelbėjimosi plaustą ir pripučiamą valtį, tuomet sunešė visas, kiek rado, gėlo vandens talpyklas. Meralina apėjo virtuvę ir du burių maišus prigrūdo jų daiktų. Du plastikiniai dubenys, kibiras, vaistinė, pasai, fotoaparatas, žibintuvėlis, jūdviejų vandeniui atsparūs apsiaustai, jos dieno raštis, dvi knygos, du žodynai ir Moriso navigacijos reikmenys: „Jūrų almanachas“ ir nuotolio skaičiavimo lentelės, žemėlapis, sekstantas, kompasas bei laivo žurnalas.

Jie sukosi greitai, tylomis, keistai ramūs, nors vanduo tebekilo. Nebuvo lengva rinkti daiktus iš laivo, į kurį plūdo vandenynas. Prireikė dešimties minučių, kad susirinktų, kas įmanoma. Tuomet iš laivo perlipo į pripučiamą valtelę.

Aplink ramiai siūbavo Ramusis vandenynas. Meralina stebėjo ant bangų plūduriuojančias pagalvėles, kurias ji siuvinėjo valandų valandas. Laivas grimztelėjo gilyn, paskui dar giliau.

Meralina susirado fotoaparata ir nufotografavo priešais ją be marškinėlių sėdintį Morisą. Jis atsigrėžė ir pažvelgė į ją, skvarbūs saulės spinduliai išryškino kiekvieną jo nugaros raumenį, veidas atrodė bebaimis, nors ne, veikiau visiškai bejausmis, tarsi ne visai suprastų, kas vyksta; jų laivas pakrypo ir pranyko vandenyno gelmėse.

Jis paniro taip grakščiai! Tvirtas korpusas, denis, kapitono būdelė, burės ir lynai – viską ramiai pasiglemžė vanduo. Meralina nufotografavo, kaip paskutinis burių trikampis ir stiebo galas paniro po vandeniu. Kadre sustingęs stiebas atrodė tarsi iš vandens išnyranti ranka, besitikinti būti išgelbėta.

2

Morisas Beilis 1962-aisiais dirbo surinkėju „Bemrose“, Derbyje, – nuostabioje senoje spaustuvėje, kuri savo geriausiais laikais spausdino didelius geležinkelio tvarkaraščius – juos prisegdavo stočių skelbimų lentose visoje Anglijoje. Morisas veidrodiniu atspindžiu išdėstydavo teksto blokus ant lentelės – tai buvo techninis darbas, reikalaujantis ilgo mokymosi, pastabios akies ir gebėjimo skaityti aukštyn kojomis.

Vakarais jis grįždavo namo į ankštą butą Rožių kalvos gatvėje, siaurame raudonų plytų namų kvartale netoli miesto centro. Pusiaukelėje stūksojo priminimas, kaip kadaise Derbyje gyveno kita klasė: didingas dvaras žirnių žalumo vartais ir kvadratiniais kaminiais žvelgė į Derby botanikos sodą, kurį miestui padovanojo Džozefas Strutas, XIX a. malūno savininkas, kaip padėką vietiniams darbininkams už tai, kad šie sukrovė jam turtus.

Derbį, kaip ir visą Angliją, buvo apėmusi statybų karštinė. Miesto infrastruktūra ir miegamieji rajonai plėtėsi link miesto pakraščių. Aplink senąją Tiudorų miesto širdį buvo tiesiamos aplinkkelių ir žiedinių sankryžų kilpos.

Morisui ši vieta nelabai patiko. Jis vadino Derbį užkampiu, miestu, kuriame nieko nevyksta. Jo manymu, žmonės čia nepasaulietiškai, niekinantys viską, kas, regis, kelia grėsmę jų pačių egzistencijai. Laiške draugui jis rašė, kad kaimynystėje

įsikūrusios atvykėlių iš Karibų šeimos buvo pasitiktos „brutalaus rasizmo“. Kai tik galėdavo, jis bėgdavo iš ten, važiuodavo į Pik Distrikto parką, ten kopdavo į uolas arba skraidydavo mažais lėktuvėliais. Jis taip pat žaisdavo tenisą ir kaimynystėje įsikūrusiame sporto klube kilnodavo svarmenis, kad būtų tvirtesnis žaisdamas tenisą. Dar buriuodavo.

Moriso pomėgiai nebuvo tik prasiblaškyimas. Jie suteikė jam laisvės pojūtį, praplėtė kasdienybės ribas. Be darbo, jis beveik nieko daugiau neturėjo. Daugelį metų buvo vienišas, tarsi užsispyręs taip gyventi – taip nutinka žmonėms, kurie net negali įsivaizduoti, kad galėtų savo gyvenimu dalytis su kuo nors kitu. Jis pats tai vadindavo „atsiskyrėliška viengungyste“. Niekuomet nelankydavo savo tėvų, nors jie gyveno vos už kelių mylių esančiame namų kvartale Spondone, ramiam, į rytus nuo Derbio įsikūrusiame kaime.

Moriso tėvas buvo Čarlzas, tačiau visi jį vadindavo Džeku. Laisvu nuo darbo kitoje kelio pusėje stūksančioje „Rolls-Royce“ gamykloje metu sodininkavo, augino daržoves, o savaitgaliais skambindavo varpais. Moriso motina Ana kadaise dirbo tarnaitė Spondono dvare. Tą darbą metė, nes augino keturis vaikus, kurių susilaukė per du dešimtmečius: Rego, vyriausiojo, paskui Moriso, Džoanos ir galiausiai Bobo. Jų gimimas įrėmino Antrąjį pasaulinį karą: Morisas gimė 1933-aisiais, Bobas – 1947-aisiais, jau kitokiame pasaulyje.

Keturi tų pačių tėvų vaikai buvo auginami skirtingai. Morisui ne itin pasisekė. Jis mikčiojo ir turėjo iškrypusį stuburą, o paskui, dar nesant veiksmingo gydymo, susirgo tuberkulioze. Ana vis kartodavo, kad raudoni jos plaukai per naktį nubalo. Norėdamas pasveikti Morisas turėjo išstisus mėnesius gulėti

lovoje vienas savo kambaryje. Tokie dalykai įsismelkia ilgam – suformuoja vienišumo jausmą ir jis tampa neatskiriama tavo dalimi.

Morisas tapo problema, kurią reikėjo išspręsti. Dėl ligos jis praleido tiek pamokų mokykloje, kad užtruko savaitių savaites, kol pasivijo bendraklasius. Vėliau Morisas draugams pasakodavo, kad Ana liepdavo jam perrašinėti žodyną, o pati stovėdavo už jo su liniuote rankoje ir baksnodavo, jei suklysdavo. Tuomet buvo įprasta, kad tėvai nebučiuoja ir neapkabina savo vaikų, tačiau dėl to nebuvo lengviau išverti meilės stoką.

Tylus kambarys, mikčiojimas, liniuotė – jie atliko savo darbą. Sulaukęs paauglystės Morisas negalėjo savęs pakęsti. Gėdijosi išvaizdos ir elgesio. Supančiotas savojo drovumo jausdavosi nejaukiai bendraudamas su žmonėmis. Būdamas keturiolikos Spondono vidurinės mokyklos nuotraukoje atrodė kone visa galva aukštesnis už kitus. Dėl užkritusių vokų ir rimtos išraiškos jis buvo panašus į suvargusį keturiasdešimtmetį, palyginti su aplink stypsančiais laibakojais linksmų veidų berniukais ir mergaitėmis.

Labiausiai norėjo pabėgti iš ten. Pirmasis bandymas buvo intelektualus. Ana augo griežtoje krikščioniškoje šeimoje, pati sakydavo, kad į ją tai ęste įsiėdė. Nors į bažnyčią nebevaikščiojo, savo vaikus varė ten dėl visa ko, norėdama apsidrausti. Tikėjimas buvo susijęs ne tiek su religija, kiek su elgesiu. Sekmadieninė mokykla ir Biblijos skaitymas buvo visiems įprasta veikla, duodanti tik gera.

Maištaudamas Morisas atrado mokslą. Skaitydavo apie visatos kilmę, natūraliąją atranką ir nusprendė, kad evoliucijos teorija daug prasmingesnė už krikščioniškąją teologiją. Jis

prabilo apie savo abejones – tėvai prieštaravo. Jis, regis, kėsinosi sugriauti moralės normas.

Galiausiai Morisas paliko tėvų namus. Dveji metai karinės tarnybos Egipte – ir tapo seržantu. Paskui vėl grįžo namo, ėmė lankyti vakarinę mokyklą. Iš savo kambario išeidavo tik pavalyti. Visu kitu metu stengėsi laikytis nuo savo šeimos kaip įmanoma atokiau. Turėjo automobilį „Morris“ *Minor* – jaunesnįjį brolių Bobą veždavosi į Pik Distrikto parką pasivaikščioti. Jie įkopė į Kinder Skauto kalną. Morisas mėgdavo erzinti Bobą, o Bobas to nekenė, bet tai įprasta tvarka – taip šeimose it palikimas perduodamas skausmas.

Susiradęs darbą ir butą Derbyje, Morisas išvyko visam laikui. Bobui atrodė, kad jis nori viską pradėti iš naujo, apsimesti, kad jo vaikystė niekada nesibaigė. Paskui Moriso jie beveik niekada nebematė. Jis apie savo šeimą taip pat niekuomet nepasakodavo. Po daugelio metų pasirodė savo tėvo kremavimo ceremonijoje. Į motinos laidotuves visai neatvyko.

Kartą per mėnesį, sekmadienį, Derbyje vykdavo automobilių ralis. Maikas, Moriso pažįstamas iš sporto klubo, paklausė Moriso, ar šis nenorėtų važiuoti vietoje jo. Maikas paprastai važiuodavo su kolege iš Derby mokesčių inspekcijos, bet šią savaitę jam nepavyks ištrūkti, tad jai reikės partnerio.

Morisas supanikavo. Jis nejaukiai jausdavosi šalia nepažįstamųjų ir nieko neišmanė apie automobilius. Apskritai mėgo užsiimti tik jam gerai žinomomis veiklomis. Akivaizdu, kad viską sugadins, vien būdamas savimi.

Maikas jį ramino. Kartojo, kad viskas bus puiku, nes gerai nepažinojo Moriso.

Sekmadienio rytą Morisas laukė sutartoje vietoje, Derby centre esančioje turgaus aikštėje. Jos viduryje stūksojo sena valandas skelbianti varpinė su laikrodžiu. Pro šalį lėtindami greitį važiavo automobiliai. Jis su palengvėjimu stebėjo, kaip jie tolsta. Galbūt ji nepasirodys. Tuomet priešais sustojo didelis „Vauxhall“ *Cresta*, vairuojamas jaunos moters ilgais tamsiais plaukais. Vilkėjo džinsus ir mėlyną megztinį, šypsojosi jam. Meralina.

Kas tai? Kaip atsainiai ji pasilenkė per sėdynę, kad atidarytų keleivio dureles. Kokia lengva jos šypsena. Energingas vairavimas artėjant prie ralio. Atrodė, kad ji instinktyviai žino, kaip ką *daryti*, ir toks jos būdas prieštaravo Moriso įsivaizdavimui apie žmones ar bent jau save. Ji gebėjo kalbėti, tiesiog kalbėti, net vairuodama. O *Cresta* jau pats savaime buvo šis tas. Ketverių durų, kilimine danga išklotas salonas su standartinėmis sėdynėmis ir šildytuvu, sukurtas pagal amerikietiškąjį „Buick“, su pelekais gale ir baltai apvestais ratlankiais. Įžūlumo viršūnė. „Morris“ *Minor* šalia atrodė provincialis.

Morisas sutriko. Jei dar prieš pradėdamas jauti, kad nepavyks, dažniausiai ta linkme viskas ir pasisuka. Kalbėjo visiškai nesąmones. Turėjo rodyti kelią, kol ji vairavo, bet vis painiojo kairę ir dešinę. Mėgindamas pasitaisyti, susimaudavo dar labiau. Galiausiai pasiūlė sumokėti už automobilio degalus, tačiau įkišęs ranką į kišenę rado ten tik dešimt šilingų ir keturis pensus. Teko sumokėti Meralinai.

Kaip galėjo nepasiimti pinigų? Viskas atrodė absurdiška, tačiau kartu ir neišvengiama. Kaip ir visiems patyrusiems

nevykéliams, atrodė, kad viskas, ką daro, tik patvirtina jau ir taip apgailėtiną nuomonę apie save. „Tuo viskas ir baigėsi, – rašė jis vėliau. – Pirmajam susitikimui su šia nuostabia mergina buvo lemta būti paskutiniam.“

Reikėjo oficialiai atsiprašyti. Jis parašė Meralinai laišką ir nusiuntė jai didžiausią gėlių puokštę, kokią tik galėjo sau leisti nupirkti. Po kelių dienų, jo nuostabai, ji jam atsakė ir padėjo. Kiek paklausinęjus Maiką, paaiškėjo, kad Meralina tebuvo jo kolegė, nieko daugiau. Morisas dar kartą jai parašė ir pakvietė į pasimatymą. Meralina atsakė ne laišku, o skambučiu Morisui į darbą. Kokia drąsa! Tiesiog imti ir lyg niekur nieko paskambinti jam į spaustuvę, tarsi tai būtų visiškai normalu. Morisui teko apsimesti, kad tai dalykinis skambutis.

Pirmąjį jūdviejų vakarą Morisas nusivedė ją į kinų restoraną. Jie gėrė vyną, paskui nuėjo į teatrą. Meralina niekada anksčiau nebuvo dariusi nė vieno iš šių dalykų. Jai tebuvo dvidešimt vieni, tebegyveno su tėvais – Fredu ir Ada – jų namuose Normantone, į pietus nuo Derbio centro. Fredas ir Ada buvo Meralinos dėdė ir teta, jie įsivaikino mergaitę, kai jos motina Merė, Ados sesuo, išsiskyrė. Meralina – vienintelis jų vaikas. Jie labai ją saugojo, tad mergaitės pasaulis buvo nedidelis. Morisui patiko supažindinti ją su naujais dalykais.

Vėliau abu grįžo į jos namus, ji pakvietė jį užėiti. Kol tėvai miegojo, jiedu valandų valandas šnabždėjosi. Ji papasakojo trumpą savo gyvenimo istoriją: lankė Parkfildo „Cedars“ mergaičių gimnaziją, paskui mokėsi būti mokytoja, vyko į trumpą

stažuotę privačioje mokykloje Šrusberyje, o dabar dirba Derbio mokesčių inspekcijoje. Be darbo, jos gyvenimas daugiausia sukosi apie tėvus: kepdavo su Ada, klausydavosi, kaip Fredas pučia trimitą vietos kapeloje. Jos biologinė motina Merė ištekėjo antrą kartą ir susilaukė dar dviejų vaikų – Petės ir Brajano. Petė ir Meralina tapo artimos. Ji dažnai savaitgaliais atvažiuodavo pas Meraliną: vaikystėje žaisdavo sode, o ūgtelėjusios drauge klausydavosi muzikos ir Liuksemburgo radijo. Vėliau Petė bandė įkalbėti Meraliną eiti į šokius vietos kareivinėse, bet Meralina visuomet atsisakydavo. Atrodė, kad jos nedomina dalykai, kuriais užsiima bendraamžiai. Ne iš drovumo, veikiau dėl to, kad jai labiau patiko būti lauke, vaikščioti. Ji niekada nesidažė ir nesirūpino, ką dėvi. Petė atnešdavo jai naudotų daiktų ir drabužių, kurie būdavo vieninteliai madingi jos turimi daiktai.

Ankstų rytą, kai dangus dar buvo tamsus, o gatvės tuščios ir tylios, Morisas ir Meralina išslinko iš namų ir nuėję į *Cresta* kartu užmigo ant galinės sėdynės. Vėliau Morisas pastebėjo, kad tai „puiki vieta pasimatymams“. Kai dangus nušvito, jie išvažiavo iš miesto. Sustoję šalikelėje kažkur plynėse, nubrido per aukštą žolę, rasai mirkant jų pėdas.

Meralina parodė Morisui, kur galima rasti ką tik pridygusių grybų ir paaiškino jų augimo ciklą, kaip jų siūlus primenanti grybiena išsikeroja dirvoje, savo tinklu sujungdama viską, kas auga. Morisas stebėjosi, kad ji išmano tokius dalykus.